

Revolució a la granja

George Orwell

Adaptació d'Eduardo Alonso

CUCANYA

Il·lustracions de Jesús Gabán

George Orwell

Revolució a la granja

Adaptació
Eduardo Alonso

Presentació, notes
i activitats
Paco Anton

Traducció
Lluís May

Il·lustracions
Jesús Gabán

Vicens Vives

GEORGE ORWELL (1903-1950)

Índex

Revolució a la granja

<i>Presentació</i>	4
El somni del vell General	21
Adeu a la tirania	31
Estudia i treballa	42
La gran Batalla de l'Estable	49
Temps difícils	59
Un nou Líder	67
El terror regna a la granja	75
El molí Napoleó	87
Adeu, Boxejador	97
Homes i porcs	107
Activitats	117

Presentació

Un home íntegre

Per crear les seves obres, els escriptors es nodreixen d'un bon nombre de lectures i sovint recorren a la seva experiència personal. Les vivències pròpies fan que els seus relats siguin més autèntics, més vius i genuïns, però a vegades també més sospitosos de parcialitat. Aquest és el cas del britànic George Orwell, un home d'una personalitat molt condicionada per la seva experiència vital i amb valors morals molt arrelats. Educats en un col·legi elitista, Orwell va desenvolupar ben aviat una aversió a la conducta i als principis de la classe social alta del seu país i es va proposar defensar la causa dels necessitats, retratar-ne les penúries i compartir-ne els sofriments. En aquesta obstinació per aconseguir una societat més justa i un món millor, va intentar remoure la consciència dels seus lectors a través d'obres dotades d'una forta càrrega política, en una etapa molt convulsa de la història. I malgrat que els seus llibres no sempre van retratar tota la veritat, és innegable que alguns van esdevenir profètics i es van convertir en autèntics clàssics.

A la recerca de la justícia social

Per no comprometre la seva família i potser també com una manera de trencar els lligams amb un món de valors molt diferents dels seus, l'escriptor va renunciar a signar els seus llibres amb el seu propi nom, Eric Arthur Blair, i va adoptar el pseudònim literari de George Orwell.

Nascut el 25 de juny de 1903 a la regió asiàtica de Bengala, que en aquells dies pertanyia a l'Imperi britànic, quan tenia dos anys es va traslladar amb la seva família a Anglaterra per iniciar la seva educació. Va estudiar intern durant sis anys a St. Cyprian, una escola que va acabar avorrint perquè, segons l'escriptor, inculcava als alumnes «l'obsessió pels diners i els privilegis», i el 1917 va obtenir una beca per continuar la seva formació a l'aristocràtica escola d'Eton. El jove Orwell odiava l'ambient classista d'aquests dos centres i, en part a causa del seu caràcter excèntric, se sentia sovint desplaçat, trist i aïllat.

Després d'acabar els estudis sense pena ni glòria, el 1922 va decidir enrolar-se a la Policia Imperial de l'Índia i el van destinar a Birmània (actual Myanmar). Però els cinc anys que va estar al servei de la policia colonial li van obrir els ulls a les injustícies i als abusos de l'imperialisme, i, aclaparat per la mala consciència, el 1927 va tornar a Anglaterra i va decidir convertir-se en escriptor.

Per expiar el sentiment de culpa i lluitar per la causa dels treballadors, a la tardor d'aquell mateix any va comprar roba usada i va experimentar la vida dels marginats en els suburbis de Londres i París, on es va posar malalt, va passar fam i va patir moltes dificultats. Fruit d'aquestes dures experiències és la seva obra *Sense ni cinc a París i Londres* (1933).

De 1930 a 1935 va treballar de pagès, professor i dependent en una llibreria, al mateix temps que escrivia ressenyes de llibres en revistes literàries. A principis de 1936 va viatjar tres mesos per les zones industrials deprimides del nord d'Anglaterra, on va tenir l'oportunitat de conèixer de primera mà les privacions dels miners i els indigents. En el seu llibre *El camí de Wigan Pier* (1937) va relatar aquestes experiències i va criticar la ineficàcia dels socialistes britànics per combatre les deplorables condicions econòmiques i socials dels treballadors. Orwell era conscient que, per canviar les coses, no n'hi havia prou a expressar una posició ideològica d'esquerres, sinó que calia passar a l'acció. Així,

doncs, després de casar-se amb la jove psicòloga Eileen O'Shaughnessy, a finals de 1936 va viatjar a Espanya com a corresponsal de guerra, però amb la intenció d'unir-se a l'Exèrcit de la República en la lluita que mantenien contra els militars feixistes revoltats.

La traumàtica experiència de la Guerra Civil Espanyola

Poc després d'arribar a Barcelona es va allistar a les milícies del POUM, un partit d'idees anarquistes i trotskistes que desitjava fer la guerra al feixisme i, alhora, la revolució social. Amb tan sols una setmana de formació militar, va ser destinat al front d'Aragó. Tot i que aquell front de batalla en aquells dies era poc actiu, el 10 de maig de 1937 Orwell va rebre un tret al coll que el va obligar a tornar a la capital catalana per recuperar-se. I quan a mitjans de juny l'escriptor es disposava a tornar al combat, el Govern republicà, que comptava amb el suport militar del Partit Comunista de Stalin, va acusar el POUM d'haver-se aliat amb els feixistes, el va declarar il·legal i va començar a detenir i empresonar els

En aquesta instantània de 1937 veiem uns milicians del POUM preparats per incorporar-se al front de guerra. A l'última fila, amb el cap destacant sobre els altres, George Orwell.

principals líders del partit. Orwell i la seva dona, temorosos de córrer la mateixa sort que els seus companys, van fugir de Barcelona i van travessar la frontera francesa per posar-se fora de perill.

Aquella experiència traumàtica va ser decisiva en la vida i l'obra de l'escriptor britànic, el qual, a partir de llavors, va dedicar bona part dels seus esforços intel·lectuals a denunciar el totalitarisme i a defensar el socialisme democràtic. En arribar de nou a Anglaterra, va relatar les seves vivències a la Guerra Civil Espanyola al llibre *Homenatge a Catalunya* (1938), una de les seves obres més reeixides, i va col·laborar en la premsa per exposar les seves idees polítiques i socials.

En esclatar la Segona Guerra Mundial, Orwell va intentar allistar-se a l'exèrcit del seu país, però, en ser rebutjat a causa de la seva delicada salut, va acceptar l'encàrrec de dirigir els programes de la Secció Índia de la BBC, que s'emetien per contrarestar la propaganda nazi als dominis britànics d'Orient.

El febrer de 1944 va rematar *Revolució a la granja*, una faula al·legòrica sobre la Revolució Russa en la qual denunciava la traïció dels ideals revolucionaris, criticava la corrupció que comporta l'ambició desmesurada de poder i satiritzava la manipulació constant de la veritat. Orwell va tenir moltes dificultats per trobar un editor disposat a publicar aquest llibre, perquè s'hi atacava la Unió Soviètica, un país aliat en la guerra i clau per derrotar l'Alemanya nazi. Finalment, l'agost de 1945, un cop acabat el conflicte bèl·lic, el llibre va ser publicat i va obtenir un èxit esclatant, cosa que va proporcionar a Orwell una estabilitat econòmica de la qual no havia gaudit mai.

«1984»: *L'amenaça del totalitarisme*

Però aquesta celebritat inesperada va quedar enfosquida per la mort de la seva dona en el transcurs d'una operació quirúrgica. La germana d'Orwell, Avril, va anar a viure amb ell per ajudar-lo a cuidar el fill

Revolució a la granja

El somni del vell General

A la Granja Pairal ja es feia de nit. Després de donar el menjar als animals, el senyor Jones¹ es va encaminar cap a la casa sense tancar la porta de l'estable amb clau ni passar la balda de les finestres. Fent-se llum amb una llanterna que es balancejava cada cop que ensopegava, va arribar fins a la porta del darrere fent tentines,² perquè aquella tarda havia begut més del compte. Es va treure les botes, completament enfangades, va pujar les escales i es va ficar al llit, on la seva dona roncava des de feia una bona estona.

Tot just després que el senyor Jones apagués el llum, un gran rebombori va agitar les quadres i els corrals de la granja. Els animals que estaven desperts cridaven als que dormien:

—Sortim, sortim! És l'hora!

Els coloms s'havien passat tot el dia anunciant a tots els animals que a les deu havien de ser al graner principal.

—Que no hi falti ningú! —deien—. El vell General té alguna cosa a dir-nos.

—Tan tard? —es lamentaven les gallines, que sempre eren les primeres a adormir-se—. Què deu voler?

1 **pairal**: 'antiga i noble'. Com s'explica a la Presentació, la Granja Pairal simbolitza Rússia (encara que l'autor situï la granja a Anglaterra) i el senyor Jones, el tsar Nicolau II (1868-1918).

2 **tentines**: passes vacil·lants, com les d'un nen quan comença a caminar.

—Sembla que el General ha tingut un somni molt estrany i ens en vol parlar —va aclarir un colom.

El vell General era un porc de dotze anys, gras com un toixó i pare de quatre-cents dotze fills. Tenia fama de savi i la seva autoritat era indiscutible. Malgrat que no es podia dir que fos jove, conservava uns ullals poderosos i una memòria privilegiada, i encara caminava amb pas ferm, tot i que no amb la mateixa elegància amb què ho feia uns anys abans.³

Els primers a arribar al graner van ser la Campaneta, la Jessie i en Pincher, els tres gossos de la granja.

—Bona nit —els va dir el vell General des d'un llit de palla, sota la llum groguenca d'una bombeta que queia sobre el seu cap venerable—. ⁴ Poseu-vos aquí.

De seguida van entrar els porcs, empenyent-se els uns als altres, i es van ajeure a primera fila. Els van seguir les gallines, escatainant⁵ a mitja veu, i la Muriel, la cabra blanca, i a continuació les ovelles amb les seves cries enganxades a les potes. També va entrar una ànega, seguida de vuit aneguets en perfecta fila índia, i una bona colla de coloms, que es van situar a dalt, a les bigues. El vell General ja començava a impacientar-se quan van aparèixer les vaques amb la parsimònia⁶ de sempre. Es van ajaçar darrere les ovelles i es van posar a remugar.⁷

3 El personatge del **General** encarna dos líders revolucionaris diferents: l'escriptor alemany Karl Marx (1818-1883), coautor del *Manifest comunista* i fundador del marxisme, i el líder revolucionari rus Vladimir Lenin (1870-1924).

4 **venerable**: honorable, digne de respecte.

5 **escatainar**: crit característic de les gallines.

6 **parsimònia**: tranquil·litat, lentitud.

7 **remugar**: els animals herbívors, mastegar de nou allò que prèviament s'han empassat.

Els dos cavalls de tir, en Boxejador i la Trèvol, van arribar quan el vell General ja se situava davant el faristol.⁸

—Poseu-vos aquí, a la dreta, al costat de la recol·lectora⁹ —els va indicar el porc.

En Boxejador i la Trèvol van avançar amb cura perquè no volien esclafar amb els seus enormes unglots peluts els aneguets, que havien quedat mig tapats per la palla. La Trèvol era una euga corpulenta de mitjana edat i aires maternals que havia parit quatre poltres, mentre que en Boxejador era un perxeró¹⁰ formidable amb la força de dos cavalls. La taca blanca del morro li donava un aspecte una mica estúpid, i de fet no es pot dir que fos gaire intel·ligent, tot i que els seus companys el respectaven perquè tenia un caràcter lleial i coratjós i una capacitat de treball extraordinària.

Després dels dos cavalls, van entrar la Mollie, l'euga presumida i beneita que tirava el cabriol¹¹ del senyor Jones, i en Benjamí, l'animal més vell de la granja i el més malcarat. Era un ase que pensava molt, bramava¹² poc i no somreia mai.

—Per què hauria de somriure? —contestava quan algú li re-
criminava que sempre tingués aquell posat tan seriós—. No trobo cap motiu per fer-ho.

En Benjamí tenia un afecte especial per en Boxejador, encara que no ho havia reconegut mai obertament, i solien passar els

8 faristol: moble, normalment amb un peu, que forma un pla inclinat on es posen llibres oberts o documents perquè es puguin llegir amb més comoditat.

9 recol·lectora: màquina agrícola que serveix per fer la collita d'algun producte dels camps.

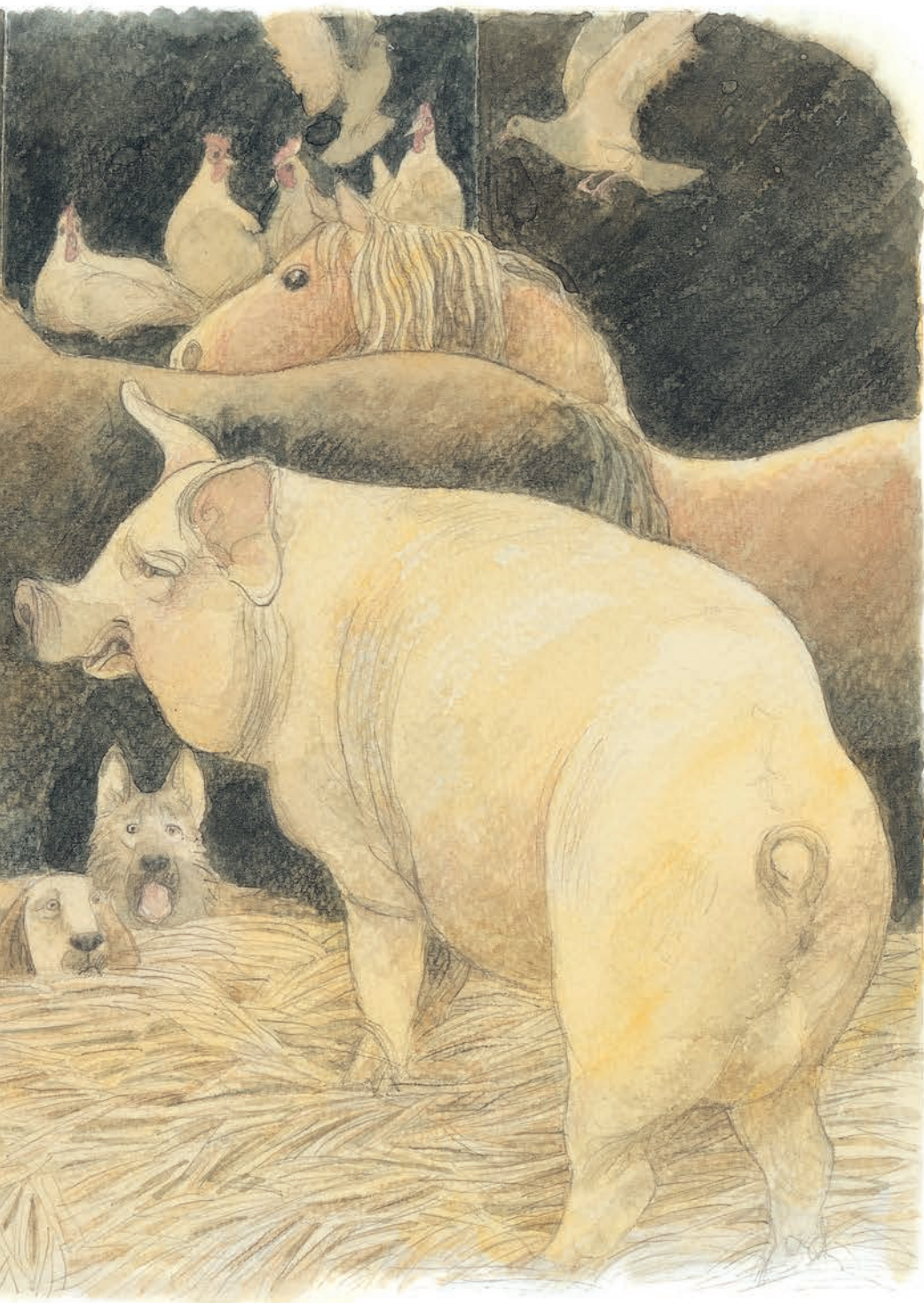
10 perxeró: cavall de tir corpulent i molt fort.

11 cabriolé: carruatge de dues rodes, tirat per un cavall i obert per davant.

12 bramar: fer *brams*, és a dir, 'fer el crit característic dels ases'.

Vicens Vives - Revolució a la granja - Cucanya - 9788468284187

Vicens Vives - Revolució a la granja - Cucanya - 9788468284187

diumenges junts, pasturant en silenci pels prats del costat de la granja.

Tots els animals ja eren al graner excepte en Moisès, el corb domesticat, que feia capcinades¹³ al porxo. Mai abans no s'havien reunit en assemblea, i menys de nit i d'amagat de l'Amo, de manera que estaven inquiets. Una barreja de cloqueigs, grunyits, mugits, bels i parrupeigs alterava l'habitual tranquil·litat nocturna de la granja. Però quan el General va començar a parlar es va fer el silenci.

—Camarades,¹⁴ com ja sabeu, anit vaig tenir un somni molt estrany i inquietant —va dir—. Però abans d'explicar-vos-el vull que tingueu constància que soc un porc vell i que he reflexionat molt de temps sobre el que ara us diré... A veure, camarades, us heu preguntat mai quina és l'essència de la nostra vida? Afrontem-ho: és curta i desgraciada. L'Amo tan sols ens alimenta per treballar o per enviar-nos ben grassonets a l'escorxador, i d'allà a la cassola. S'aprofita de nosaltres. Ens explota sense pietat; si fins i tot es beneficia dels nostres excrements! Els cavalls treballem de valent per llaurar la terra, i vosaltres —va prosseguir, mirant ara els tres gossos— viviu per obeir, vigilar i caçar conills. L'Amo us ha arrabassat¹⁵ la vostra naturalesa canina. A totes vosaltres —ara assenyalava amb l'unglot dret les vaques, les ovelles i la cabra— us roba la llet, i a les ovelles a més la llana, i quan ja considera que no sou prou útils, us escorxa i us arrenca la pell. I vosaltres, gallines, sabeu on han anat a parar els ous que

13 **fer capcinades**: endormiscar-se, fer petites becaines.

14 El terme **camarada** significa 'amic, company', però s'usa també per referir-se a les persones amb les quals es comparteixen idees polítiques.

15 **arrabassar**: prendre.

poneu amb tant d'esforç? Sereu capaces d'evitar que us matin per fer brou? No us agradaria caminar lliurement pel prat, espicossant llavors i criant els pollets? I pel que fa a tu, Trèvol, on són els quatre poltres que vas parir i que haurien de ser el goig i el suport de la teva vellesa? L'Amo els va vendre quan tot just tenien un any.

El General va fer una pausa i a la sala es va fer un silenci greu, emotiu. A continuació va afegir:

—En veritat us dic que en aquesta granja d'Anglaterra, com en qualsevol altra del món, cap animal sap què és la felicitat o el temps lliure. Però hi va haver un temps en què els animals vivien d'acord amb la seva naturalesa. Eren lliures i feliços. Digueu-me, ho sou, ara?

—No —van respondre unes quantes veus amb timidesa.

—Naixem esclaus?

—No! —van bordar els gossos

—Naixem per viure explotats? —va insistir el General.

—Nooo!! —aquesta vegada el clamor va ser unànimе.

—Camarades! —va tronar el General—. Vull sentir-vos alt i clar: voleu continuar vivint com fins ara?

—Nooo!!!

Al graner el rebombori era escandalós, però el General, que dominava l'art d'arengar¹⁶ les masses, va aplacar la cridòria agitant els unglots. Encuriosides, quatre rates de mida considerable van sortir del cau on dormien i es van asseure a terra. L'Ava, la gata de pelatge color mel, les va veure arribar i es va posar nerviosa.

16 arengar: animar i excitar els oients amb un discurs.

—A tots nosaltres, bípedes, quadrúpedes¹⁷ i alats —va prosseguir el General—, ens espera un futur desgraciat. Així, doncs, què hi podem fer? Abans de res, hem de ser conscients que el culpable dels nostres mals és l'home, l'única criatura que consumeix sense produir. Ell ens obliga a treballar, es queda amb el fruit dels nostres esforços i ens dona el mínim per sobreviure. L'home és un ésser maligne i no hem d'imitar mai els seus costums perversos, com el d'aprofitar-nos els uns dels altres o matar-nos. És evident que hem de fer el possible per alliberar-nos d'aquest domini nefast. I ara us explicaré el somni que vaig tenir ahir a la nit. Vaig somiar amb un món sense éssers humans que em va fer recordar una cosa que havia oblidat fa molt de temps. En el meu somni, sentia una musiqueta llunyana que em sonava vagament, fins que vaig reconèixer la melodia i vaig recordar la lletra de la cançó. La cantaven la meva mare i les seves amigues quan jo era un garrí de tres mesos. Es diu «Bèsties d'Anglaterra».¹⁸

El General va escurar-se el coll i va començar a cantar amb veu ronca però agradable:

Escolteu bé, animals d'Anglaterra:
ja és ben a prop el temps feliç i clar
en què l'Home cruel serà vençut
i finalment tots tindrem llibertat.

Vaques, cavalls, gossos, oques i porcs,
tots lluitarem perquè arribi aquest dia;

17 Els bípedes tenen dos peus i els quadrúpedes, quatre.

18 La cançó Bèsties d'Anglaterra evoca «La Internacional», una cançó que es va compondre per representar el moviment obrer i que es va convertir en l'himne de la Unió Soviètica (Rússia) entre 1922 i 1944.

sense morrions, arnesos¹⁹ ni collars
acabarem per fi amb la tirania.²⁰

Animals del món, escampeu les noves
del dia clar i lluminós que ens arriba:
ben aviat als bells camps d'Anglaterra
l'aigua dels rius baixarà cristal·lina.

Els animals van aplaudir amb entusiasme i van repetir diverses vegades la cançó, fins que el General, agrait, els va dir:

—En el meu somni cap animal era inferior a cap altre. El món era un lloc bell i just on cap animal s'aprofitava dels altres, on tots, sense distinció d'espècie, grandària ni color, tots érem germans. No sé quan arribarà aquest dia, si d'aquí a una setmana o d'aquí a cent anys, però arribarà. I arribarà si els animals deixem de ser submisos²¹ i conformistes, si ens unim en la lluita i ens rebel·lem contra els amos tirans.²² Aquest és el missatge que us volia fer arribar —ara va elevar la veu amb passió—: Camarades, Revolució o mort!

—Revolució o mort! —van corejar els animals.

—Camarades —va cridar el General—, visca la Revolució!

—Visca!

—Tots els animals som iguals!

19 **morrió**: aparell fet de corretges o filferros que es posa al morro d'alguns animals per evitar que mosseguin; **arnès**: corretges que es posen als cavalls per carregar pes o cavalcar.

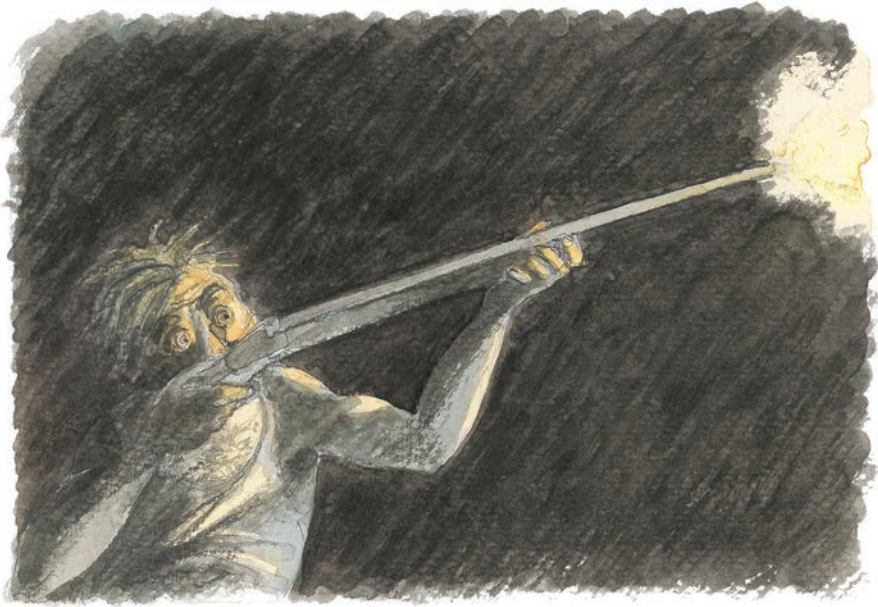
20 **tirania**: règim polític en què el governant té el poder absolut, no se subjecta a unes lleis i abusa del seu poder de manera injusta.

21 **submisos**: obedients, dòcils.

22 Les idees igualitàries i de rebel·lió contra els opressors proposades pel General es corresponen amb les que propugnaven Marx i Lenin.

Una barreja de bramuls, renills, grunyits i alarits va sortir del graner i va trencar el silenci fosc de la nit. Fins en Moisès, el corb, va grallar espantat.

Aquell terrabastall va fer que el senyor Jones es despertés i s'aixequés del llit d'un salt, convençut que hi havia una guineu a la granja. Va agafar l'escopeta, va sortir descalç a la galeria i va disparar a cegues. Els perdigons es van incrustar a la paret del graner i els animals es van dispersar espaordits.²³ Després d'aquella nit tan especial, res a la Granja Pairal va tornar a ser com abans.

23 espaordits: molt espantats.

a c t i v i t a t s

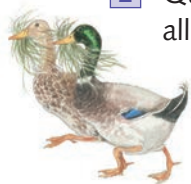

GUIA DE LECTURA

El somni i la revolució

1 El vell General convoca els animals de la Granja Pairal per explicar-los un «somni» que ha tingut. Segons el porc, que és molt savi, com és la vida dels animals a la granja? (p. 26) Qui és el responsable d'aquesta situació i per què? (p. 26-27) En què consisteix el somni del General? (p. 28-29)

2 Quan el General mor, els animals discuteixen sobre quan i com alliberar-se de l'Amo de la granja, el senyor Jones. Quins animals lideren la revolta i per què? Quins són els tres animals amb un paper més rellevant i com els descriu l'autor? (p. 31-32) Quins dubtes plantegen alguns animals sobre les propostes que fan? (p. 32 i 34)

3 El senyor Jones té la granja molt abandonada, i això precipita la decisió dels animals, que, morts de fam, expulsen els homes. Com reaccionen els animals tot just després d'apropiar-se de la granja? (p. 36) I l'egua Mollie? (p. 37) Què ordena en Boladeneu en relació amb la casa de l'amo? (p. 38)

4 Els porcs redacten les normes que d'ara endavant regiran la vida dels animals. Què diries que tenen en comú els Set Manaments de l'Animalisme? (p. 39)

5 Tots els animals treballen amb entusiasme i en harmonia. No obstant això, quines dificultats han de superar al principi? Com es reparteixen la feina? (p. 41-42) Quines tasques s'assignen els porcs i com justifiquen aquesta decisió? (p. 44)

COMENTARI

Personatges

Els porcs

- 1 Els porcs són els personatges més rellevants del llibre i, generalment, no queden gaire ben parats. Potser n'és una excepció el **General**, el porc que, amb les seves idees, desencadena la rebel·lió. Amb quins trets es descriu aquest personatge? (p. 22) Quin «art» o destresa domina? (p. 27) Quines són les idees bàsiques del seu missatge i què proposa perquè el seu «somni» es faci realitat? (p. 26-29)
- 2 Després de la mort del General, en Napoleó i en Boladeneu prenen les regnes del poder i se'l disputen perquè tenen personalitats i idees contraposades. Com es descriu en **Boladeneu**? (p. 31) Quina habilitat demostra a la Batalla de l'Estable i quin paper assumeix en aquest combat? (p. 53 i 56) Què pensa dels seus enemics, els éssers humans? (p. 56) Quina visió del personatge ens transmeten els projectes que té per millorar la vida i la feina dels animals? (p. 46, 59, 60 i 62)
- 3 L'altre líder porcí, en **Napoleó**, és molt diferent. Com ens el presenta el narrador? (p. 31) Quines idees té? (p. 60) En què s'oposa a en Boladeneu i què en pensa? (p. 62-63) Descriu breument el personatge a partir de les decisions que pren i de com es comporta: en Napoleó persegueix a mort en Boladeneu (p. 67), suprimeix les assemblees (p. 70), s'atribueix idees d'en Boladeneu (p. 71), obliga els seus adversaris a autoinculpar-se i tot seguit els executa (p. 82 i 84),

Temes

Ideals revolucionaris

- 1 Com hem vist en analitzar el General, els animals es rebel·len contra l'explotació a què els sotmet l'Home i sintetitzen els seus ideals en l'himne «Bèsties d'Anglaterra» (p. 29-30) i en els Set Manaments (p. 39). Què proposa bàsicament l'himne? De tots els manaments, quin et sembla més important? Per què? Quina és la finalitat bàsica de la revolució? (p. 32) Què fan els animals per concretar els seus objectius? (p. 41, 42 i 46) Què van aconseguint? (p. 44 i 48) Perden alguna vegada les esperances?
- 2 La revolució, tanmateix, acaba fracassant. A quines causes bàsiques atribuiries aquest fracàs? Creus que els ideals revolucionaris són inassolibles? Argumenta la resposta.

Ambició de poder, manipulació i repressió

- 1 L'ànsia de poder dels porcs comporta la **corrupció**. A què recorren constantment en Napoleó i en Cüell per sotmetre els animals? L'ambició de poder d'en Napoleó, a quins extrems el porta? (p. 67 i 71-72) Els animals passen fam, però com viuen els porcs? (p. 50, 72, 95...)
- 2 L'obra té una estructura circular, perquè al final tot torna a ser com al principi. Com es manipula el resum dels manaments? (p. 47 i 112) Què acaba afirmant en Pilkington? (p. 114)

Les promeses del Paradís

- 1 En Moisès sempre està parlant als animals de les bondats de la Muntanya de Sucre. Tenint en compte les condicions de vida dels animals, quin penses que és l'objectiu d'en Moisès? I per què creus que és l'«ull dret» del senyor Jones?

Primera edició, 2022

DL B 2.144-2022

ISBN: 978-84-682-8418-7

Núm. d'Ordre V.V.: QB07

© EDUARDO ALONSO

Sobre l'adaptació.

© JESÚS GABÁN

Sobre les il·lustracions

© PACO ANTON

Sobre la presentació, les notes i les activitats.

© LLUÍS MAY

Sobre la traducció.

© EDITORIAL VICENS VIVES, S.A.

Sobre aquesta edició segons l'art. 8 del Reial Decret Legislatiu 1/1996.

Obra protegida pel RDL 1/1996, de 12 d'abril pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual i per la normativa vigent que ho modifica. Prohibida la reproducció total o parcial per qualsevol mitjà, inclosos els sistemes electrònics d'emmagatzematge, per reproducció, així com el tractament informàtic. Reservat a favor de l'Editor el dret de préstec públic, lloguer o qualsevol altra forma de cessió d'ús d'aquest exemplar.

IMPRÈS A ESPANYA. PRINTED IN SPAIN.